

217.868

OSZK

OSZK

OSZK

SZÉCHENYI ISTVÁN

GRÓF'

KÉT GARASÁRA NYILATKOZAT.

IRTA

STANCSICS MIHÁLY.

LIPCSÉBEN,

TAUCHNITZ BERNÁTNAL.

1844.

217868

M. N. MŰZEUMI KÖNYVTÁR
II. Nyomt. Növedéknépt.
1928 é. 40 52

E L Ő S Z Ó.

E' néhány lapnyi iratka elébe előszót tenni, majd csaknem komédiának látszik; de így pusztán 's külön nem adhatom át a' nyilvánosságnak, hanem egy két szóval be kell mutatnom.

Mint az olvasó észrevehetendő, e' sorok egyik vagy másik hirlap' hasábjainak voltak szánva, de a' censurai collegium' helyettes elnöke, ki a' főbb lapokat censurálja, meg nem engedhetőnek nyilvánítá, hacsak ujra ki nem dolgozom. Ezt tenni nem akarám, nem tehetém, mert ha más szavakat használni tudtam volna is, de meggyőződésemet nem változhatott vala.

Felküldém tehát Pozsonba megkísérteni kijöhetését, sükeretlenül.

Mínthogy csak egyetlen egy szócska sincs benne, mi vagy a' Felséget, vagy a' vallást sérthetné, — legalább én nem találok olytat benne — hanem csupán önkény akadályozza: elhatároztam külföldön kiadni, hogy az olvasó láthassa a' censurai komédiát; de nem vig, hanem szomorú komédiát.

Nem hogy a' felszólalásban Imondott meggyőződésemet változtatnám, sőt ujra és ismételve állítom, hogy minden törekvés haszontalan lesz, minden erőködés háladatlan munka és szép jövőt nem

ígérhet, hacsak legelőbb a' magyar ajku minden töredék egy
egészszé, nemzetté, józanészszerű polgári társasággá nem alakul.

Ha nem hirlapba szántam volna soraimat, elveimet 's nézetemet
böven kifejtém vala: de most egyetlen szót sem változtattam benne,
nehogy a' censura azzal vádolhasson, hogy mást, vagy másként adtam
ki, mit meg nem engedett.

NYILATKOZAT

A' KÉT GARASOS ESZMÉRE.

A' Jelenkornak folyó 1844 évi 8 dik számában Széchenyi István gróf „Definitio“ czim alatt a' tavali szörnyű hosszadalmas két garasos cikket ismét föleleveníti, 's honunk' minden publicistáit e' szavakkal hívja föl: „Lépjetek tehát elé 's hallassátok szavaitokat Ti a' nemzeti és alkotványos haladásnak hívei,“ én is felhíva érzem magam gyöngeszavamat hallatni; mert midőn nemzetiségről és alkotványról van szó, mindenkinek kötelessége fölhívás nélkül is jóra célzó nézeteit előadni. És bizonyosnak tartom, sokkal többen szólaltak volna már föl, ha a' grófnak azon gyarlósága nem volna, hogy a' más véleményeket hígveleüeknek szereti nevezni. Némellyek a' gróft ezen elbizakodásáért megvetik; mások pedig hatalmas phrasisaitól félnek; így a' gróf modora éppen úgy árt a' közügynek, miként ő hiszi az övétül különböző modorral.

Én a' két garasos eszméről röviden szólok, 's pedig először azt mondom, hogy az, alkotványunkon nyomorult foltozás; másodsor, borzasztó hosszúsága miatt téveszté célját, mert néhány sorban az

egész eszmét így lehetett volna előadni: Kérjünk kölcsön 100 millió pengő forintot, melly sommát vagy csupán nagyszerű nemzeti közintézetek' létesítésére, vagy saját dolgaink' rendbeszedésére, vagy felét erre, másik felét amarra kellene fordítani; 's ezen összeg' mind évenkénti kamatának fizetésére, mind az összeg' egykori letisztázására mind nemes, mind pedig jobbágy fizessen fekvő jószágának holdjától két garast évenként, 's természetesen ha csupán saját dolgaink' elintézésére fordítanók, aránylag a' nemnemesek vagy földes jobbágyok összesen annyit kapjanak az összegből, mennyi az egész honi jobbágytelkek' öszveségére esik, a' többi a' némesföldre marad. Phrasisokkal fölkészülve terjedhetett volna e' terv a' Jelenkornak talán két oldalára, 's így lehet már életbe lépendő volna. Harmadszor azt jegyzem meg rá, hogy ha e' kölcsön közintézetekre volna szánva, nem volna igazságos, ha csak a' földbirtokosok' vállaira nehezednék, mert a' belőle fölállítandott közintézetek' javaiban a' földdel nem bírók is egyaránt részesülnének; a' jó társaságban mindenkinek, akár fekvő akár más vagyonu legyen, mind a' teherben mind a' jótéteményben vagyona' arányában kell részesülni. Negyedszer azt tartom még megemlítendőnek, hogy nem hihetek olly bárgyu tőkepénzest, ki zavart körülményeinket ismerve kölcsön pénzt adjon.

Ez nézetem a' két garasos telekdíjról röviden; de szabadságot veszek magamnak még némelyeket elmondani, mik nézetem' és meggyőződésem' támogatására, fölvilágosítására, szóval állításom' igazolására szükségesek, mivel e' két garasos eszméből más eszméknek egész láncolata fejthető ki.

A' gróf azért szólit föl minden publicistát, hogy a' felszólalásból ki lehessen tapogatni: ki a' esupa szájhős és ki a' tetthazafi;

„legyen — ugymond — ennél fogva kitapogatva a' magyar közönség' minden tagja, mihezképest kivilágolják, hogy vajjon ki akarja egyedül phrasisokkal és szemfényvesztéssel előmozdítani a' közjót, 's vajjon ki kész ennek kifejtésére tettel is járulni . . . felette üdvös leszen . . . ha a' szájhazafiak egy sorba, a' tetthazafiak megint más sorba fognak állíttatni.“

Boldogisten, beh sok szép phrasiszt elmondott már a' gróf, mióta ír, annyit talán soha egy író sem mondott még, és e' phrasisok mellett tett is sokat (némellyeket azonban véleményem szerint fonákul ugyan, mert a' természet' menetével ellenkezőleg felülről lefelé gondolja eredményesebben működhetni): de éppen ez mutatja, hogy nemcsak két sorba lehet és kell a' hazafiakat osztályozni.

Mit akar a' gróf ez osztályzással elérni? Én azt állítom, hogy ha két (bár több) sorban állnának is a' hazafiak, még csak egy lépéssel sem volna előbbre a' haza. De ha üdvös is az osztályzás, mit megengedek (mert hiszen e' megengedés ártatlan valami) soha ki nem vihető, nem létesíthető, mivel a' szívbe látnunk nem adatott; következőleg lehetnek szájhazafiak, kik csakugyan ezek' sorába helyezendők, de azért tettel rossz hazafiak, tehát külön sorba volnának állítandók; lehetnek mások tetthazafiak, miszerint ezek' sorában foglalnának helyet, holott nyilvános csekély tettüket, mit a' közjóért nagy nehezen kiizzadtak, felülmulja talán a' közjó ellen alattomban véghez vitt tettük, tehát ezek is külön sorba valók. Hogy pedig ilyenek lehetnek 's vannak, éppen az tanúsítja eléggé, hogy a' közjó némellyek' megerötetésének dacára sem igen emelkedhetik. Ha kedvemet találnám benne 's ezelőmtul el akarnék térni, a' magyar közönséget olly sokféle hazafiakra bírnám felosztani, hogy azok' sora

hosszabbra terjedne mint a' grófnak két garasos terve. Némellyeket például meg lehetne említeni:

Vannak hazafiak, kik azt ohajtják, hogy hazánkban minden úgy maradjon mint van.

Mások vannak olyanok, kik mindent a' magyarok' jó Istenére bízni, legüdvösebbnek gondolják.

Meg' mások, tesznek ugyan, de nem köszöni meg nekik a' haza.

Majd meg némellyek olyanok, hogy ha valaki rossz hazafit említ, magokra értik.

Némellyek azt hiszik, hogy a' 100 millió pengő forintnyi tőke, mit a' gróf tervezett, a' hazát boldogítja.

Én 's hihetőleg még számosan azt hiszszük, hogy ha a' magyar bohó vágyainak előbb határt nem vet, a' 100 millió visszaszivárog oda, honnét talán jövend, 's a' haza erkölcsileg romlottabb, tehát erőtlenebb lesz mint most.

Vannak olyanok is, kik csak a' főbb nemesség' emelkedésében hiszik a' haza' javát rejleni.

Sokan vannak, kik nem képesek szebb jövőt remélni, tehát minden igyekezetük csak oda megy, hogy minél előbb legyen egy kis kereskedésünk, legyen többecske pénzünk forgásban, ha az ebből kierőszakolt színleges jóllét csak egy pár esztendeig tart is. — De nem akarom az olvasót ezek' elszámlálásával untatni.

Vagy képes és akarja a' magyar, társadalmi állapotát gyökeresen orvosolni, vagy nem. Ha képes és tud akarni, nincs szüksége e' tőkére, vagyis hitvány foltozásra: ha pedig nem képes, nemcsak ez, de ennél tiszerte nagyobb tőke sem emeli a' hazát; sőt minél nagyobb volna a' kölcsöntőke, annál mélyebben sülyedne, 's annál bizonyosabb volna veszte. A' mely nép csak kölcsönpénz által

remél jobb jövőt, azon Isten sem segít többé. Ha volnának olly rövidlátó 's bohó hitelezők, kik csupán ránk nézve tennének kivételt, 's biztos hypothekát nem keresve tőkájöket nekünk adnák, e' száz millió ugyanazon csatornákon ('s valószínűleg még néhány eddig ismeretlen csatornácska is támadna) visszaszivárogná, mellyeken már több száz millió kiment e' hazából, 's a' magyarnak gyöngé vállaira egy teherrel több nehezőlne: az adóssági, azaz statusadóssági teher. Ez olly igaz, mint igaz az, hogy mi még igazán nemzet sem, hanem csak nyomoru, zagyvalék 's majom nép vagyunk.

A' józan gazdálkodásnak főelve: minél kevesebb pénzzel minél több hasznot hajtani. Másik főelvnek vehetni: mindig kevesebbet költs, mind jövedelmed. Harmadik főelvül szolgál ez: előbb csak olly eszközt kell megkísérteni, mi pénzbe nem kerül, azaz saját erejével fogjon a' gazda dolgozóhoz, ha pedig így nem boldogúl, csak akkor folyamodjék kölcsönpénzhez, más segítségéhez. Negyedik főelvül állíthatni föl: előbb csak a' szükségest kell beszerezni 'stb.

Nezzüksorban, ezen, vagy ezekhez hasonló értelmű elvek vezérelnek é minket? o nem; mi éppen megfordítva állítók fel ezeket; ugyanis minél több pénzzel minél kevesebb hasznot hajtani igyekszünk; tagadhatjuk é ezt? És így ha valamely Bosco kezünkbe játszaná a' 100 milliót, még kevesebbet használnánk vele.

Talán a' második főelvet követjük? Boldogisten! minő esztelenség volna kölcsönpénzhez folyamodni, ha kevesebbet költenénk mint jövedelmünk? Mi ez elvet is megfordítva alkalmazzuk: többet kiadunk, mint a' mennyit beveszünk. Ámbár ez képtelenségnek látszik, és mégis úgy van; tanúsítják az adósok, a' sequestrumok, esődök 'stb. Es magában véve nem volna országos veszély; mert

hiszen ha a' hazában egyik többet költ mint bevesz, tehát eladósodik és süllyed: a' másik általa vagyonosul, emelkedik; a' sulyegyen megmarad, mi természetes; de az a' veszedelem, hogy az eladósdási, elszegényülési mérlegnek másik serpenyűjét nem hazai suly nyomja le. Mig ez így marad, nem száz, de ezer millió, sőt a' világnak minden kinese sem segít a' bajon. — Vagy le tudja egyik másik család fényüzési szenvedelmét győzni, vagy nem; ha igen, úgy nincs szüksége kölcsönre; ha pedig nem tud magán uralkodni, a' kölcsönnel még előbb veszve van. A' nép olyan, millyenek a' családok, mellyekből áll.

Vagy talán a' harmadik elvet követjük? Olly kevésbé mint a' két előbbit. Igazán szólva ez, t. i. a' harmadik elv minden egyéb gazdálkodási elveknek fölve; más szavakkal ez annyit tesz: miután nálunk olly nagy pénzszükség van, csak olly dologhoz kell fogni, mi pénzbe nem kerül, vagy ha éppen nem lehetne a' nélkül mozdulni, csak olly javítást kezdeni, a' mihez legkevesebb pénz kívántatik. De nem is igaz, hogy a' hazában olly nagy pénzszükség van; csak akkor éreztetik a' hiány, mikor a' közjórul van szó; farsangon elfeledjük a' pénzhiányt emlegetni. Megkísértettük é azon módokat, mellyek pénzbe nem kerülnek, 's mellyek hatalmunkban vannak a' haza' emelésére? Nem; mi a' magunkban levő forrásokat nagy részint kiszáradni engedték, mások beiszaposodtak, 's így a' szomjuságtól kintzatva inaink elgyengülvén idegen forrásokhoz alig bírunk eltántorogni szomjunk' enyhítésére.

Nézzük a' negyedik főelvet: előbb csak a' szükségest kell beszerezni, megtenni, 's ha még marad pénz, némi hasznosat is tehetni; ha még azon kívül is marad az erszényben, holmi fényt is üzhetni. Ámbár az igen józon gazda még a' hasznos dolgok' megszerzése után sem

hányja megmaradt pénzét csecsbeesére, hanem valami nem várt, de mégis megtörténhető szerencsétlenség' esetére félre teszi. A' társaság egyes emberekből állván, természetes, hogy olyannak kell lennie, millyenek az egyesek. Követjük è mi ez elvet? a' szükségest teszszük è előbb? Isten mentsen; mi itt is az ellenkezőt követjük. Kivánja è valaki ezt bebizonyíttatni? én szükségtelennek tartom, mert ezt bebizonyítani akarni annyit tenne, mint azt megmutatni akarni, hogy nappal világos van. Azonban nem árt némelly példát megemlíteni, ilyenek: akademia, ludoviceum, színészet 'stb. Vagy szükség az akademia vagy nem. Ha szükséges, úgy azon kell lenni, hogy minden városban, sőt minden helységben is állitassék, mert a' szükséges mindenütt, még a' legkisebb faluban is megkívántatik; ha pedig nem szükséges, balgaság volt előbb ezt állítani, holott annyi szükségesebb teendő van. Vagy bírja az akademia a' magyar nyelv' diadalát kivíni, vagy nem bírja. Ha képes ezt végbevinni, úgy haszontalanság a' nyelvügyben más törekvés; ha pedig nem bírja, szükségtelen volt létre hozni. A' mi szükséges, annak minden országban, de nemcsak, hanem minden helyben kell lenni: úgy de illyes valami (a' francziákat kivéve) schol sincs, még a' görögök-és rómaiaknál sem volt, pedig azok talán csak voltak valami nemzet? — A' ludoviceumról éppen ezt kell mondanunk: vagy szükséges ez, vagy nem. Ha szükségesnek valljuk, úgy minden nemzeteket igen együgyüeknek kell tartanunk hol ez nincs; öseink is vajmi bárgyu és ügyefogyott vitézek voltak, hogy e' szükséges dolgot elmulasztották 's ludoviceumot nem állítottak, mielőtt e' hazát elfoglalták; ha pedig nem szükséges, főlebbi állitásomat bizonyítja, hogy az elvet megfordítva gazdálkodunk. — Tekintsük meg a' színészetet; szükséges volt è ezt országos adóztatással alapítani? én azt mondom, szükségtelen;

mert vagy képes a' pesti színészet azt munkálni, hogy e' haza magyar legyen, vag nem képes. Ha képes, úgy kár több szót vesztegetni a' nemzetiség' szent ügyében; ha nem képes, úgy nem volt rá szükség; mert ha megvannak számlálva napjaink úgy mindegy, akár színészetel akár nélküle veszünk.

Józanész szerént mindig olyat kell előbb tenni, miből több más önként következik, mert így sok időt és költséget kimélhetni meg, következésképp ezt a' gazdálkodásban ötödik főelvül tekinthetni. Ha a' magyar hazát lakó népségeknek egy kis töredéke, melly a' törvényhozásba befolyással bír, ki tudja eszközölni, hogy maga saját nyelvben éljen: úgy az, mi az akadémiának és színészetnek feladatául tűzetett ki, önként következik, tehát nem volt józan gazdaság ezeket előbb fölállítani; ha pedig nem bírja kieszközölni, úgy e' nemzeti két intézetnek minden hatása csak szappanbuborék; de nemesak e' kettő, hanem ezer meg kettő sem fogja nemzetiségünk' enyészetét gátolhatni.

Tegyük, hogy nem sikerül kölcsönpénzt kapnunk, mihez fogunk? Azon esetben e' kettő közül kell választanunk: vagy gyáván várjuk be a' gyalázatos és borzasztó nemzeti halált, vagy teszszük azt mit pénz nélkül tehetni; közép nincs. Kezdjünk tehát ahhoz önkéntesen, mihöz a' végső szükségben önkénytelenül kellene fogni; ez nagyobb dicséretünkre válnék.

A' társaság egyes emberekbül alakult; a' mi tehát egyes emberre nézve áll, kell állania a' társaságra nézve is. A' köz vagy magános életben csak olly ember kap kölcsönpénzt, ki vagy igenigen becsületes és számtalan jeleit adá észszerű gazdálkodásának, vagy pedig ki biztos hypothekát képes kimutatni. Ez all társaságról is. Hogy igenigen becsületes társaságnak tart é bennünket a' külföld vagy

azon egyes, bitől a' kölesönnek jőni kellene, azt nem tudjuk, 's ha igen, ad é csupán becsületességre, majd a' próba választja meg; de mi által bizonyítottuk mi be, hogy észszerűen tudunk és akarunk gazdálkodni? mint társaság ennek jelét még nem adtuk. De csak valljuk meg, nem is képezzünk igazi compact társaságot; e' haza' népességét különféle színezetű, nyelvű, szokásu, érdekű castok, privilegiált testületek, jobbagyszolgák' vegyülete teszi; minden inkább van mint az, mi bennünket társasággá tenne. A' társasági eszmében az van, hogy annak minden tagja egyenlően részese mind nyereségének mind veszteségének. Hát a' biztos hypotheka miben állana? A' hitelező csak olly vagyont tekinthet biztosításul, mi-a' kölesönnevőnek valóságos tulajdona; valóságos tulajdonnak pedig csak azt mondhatni, miről tetszésünk szerint minden órában szabadon rendelkezhetünk. Mint társaság valami közös vagyont nem mutathatunk ki; egyenként véve is csak a' királyvárosokban van néhány polgárnak olly fekvő vagyona, mellyről szabadon rendelkezhetik, de mint testület a' város éppen olly kevéssé tehet valamit, mint az ösiség' és fiscalatus' pálczája alatt álló nemes, vagy a' másét szántó paraszt. Kész pénzéről ugyan minden felekezet, tehát az egész is, rendelkezhetik; ez is szolgálhat biztosításul, de hiszen éppen azért akarják a' kölesönt, hogy pénz nincs. A' ki nekünk pénzt adna, hypothekára nem kellene számolnia, hanem vagy mint esupa jószivü és erényes segítene rajtunk, vagy pedig mint igen messzelátó speculans tenne lotteryába olly kinézésből, hogy az ő pénzével majd a' magyar, esztelen gazdálkodása szerint, még előbb tönkre jutna és akkor ternót csinálandana. Azt hiszem, hogy ezeknek mindegyike igazán megérdemlené, ha a' gróf hígveleünek nevezné.

Vagy akarjuk és tudjuk a' főlebb emlitem négy főelvet követni, vagy nem. Ha igen, úgy legnagyobb esztelenség volna kölcsönpénzt kérni, mert hiszen azon elvek majd alig kimerhetők (értem, csak szükséges és hasznos dolgokra, mert ha másra meritenénk előbb, az elv nem volna követve) forrásokul szolgálnak; ha pedig nem akarjuk és nem tudjuk követni, száz Rothschild sem segíthetne ki soha a' bajból; és pedig nemcsak kölcsönrel nem, sőt ha a' Dunán föl 's alá járó gőzösökön valami deus mind banknotát küldene számunkra, mégis veszve volnánk. A' melly nép maga emberségéből nem képes valami nagy és szép munkához fogni, pénz utáni vágya mégis határtalan: az végvonaglásban van. Mielőtt valami népesoport a' maga kutforrásait meg sem vizsgálja, hanem minden törekedése kölcsönt venni, 's a' kölcsönt bár mennyi és honnét jöjjen, tárt karokkal fogadja, az veszve van, legalább hosszú jövője nincs; ha pedig ajándékképen fogadna el sommákat, már akkor midőn azt elfogadná, nem önéretü nemzet többé, hanem koldussereg volna.

Ugyan mért nem agitál a' gróf olly valami mellett, mi pénzbe nem kerül, 's mégis nagyobb dolgokat vihet végbe mint a' pénz? Én csodálnám ha a' gróf át nem birná vagy akarná látni, hogy soha nemzet nagygyá lehetőségének föltételeül a' pénzt nem tüzte ki legkevésbé pedig a' kölcsönpénzt. Hogy a' sok pénz sajtáságos élénkséget szül, tagadni nem lehet, de éppen olly kevésbé tagadhatni azt is, hogy a' még több pénz főkép a' maga erejében már nem bizó, hanem csak kölcsön által remélő népet sibaritismusba sülyeszti, azaz tönkreteszi. Valamint egyes emberekrül igaz, hogy a' gazdag ember és nagy ember nem mindegy, nem ugyanazon egy értelmü (mert ha e' két kitétel ugyanazon egy eszme volna, a' kettőt bátran használhatnók egymás helyett, így: Washington és Deák Ferencz gazdag,

Rothschild és Wodjaner nagy emberek): úgy igaz az népekről és nemzetekről is. E' nézetből tehát a' hazafiaknak meg' más két sora támadna; egyik sor azt ohajtja, hogy csak gazdag, pénzes legyen e' haza, másik pedig azt, hogy Hunnia nagy, és dicső legyen; én ez utóbbi sorba állok . . . E' kettőből megint más új osztályok támadnak; egyik azt hiszi, nagy nem lehet, ha csak előbb pénze nincs; másik osztály azt mondja: ha csak előbb nagy nem lesz, pénze nem lehet; meg' mások úgy vannak meggyőződve, hogy a' magyarbul sem egyik sem másik nem lesz; kegyetlenül kinzó meggyőződés! —

De mik tehát azon eszközök, módok, mellyek magunk hatalmában állnak 's pénzbe nem kerülnek, és a' hazát mégis akármennyi kölcsönpénznél hatalmasabban emelhetik? Csekélységek: akarat az előítéleteket lerázni; akarat minden külföldit nélkülözni; akarat minden magyar ember' érdekét ugyanazonítani; akarat minden kiváltságot eltörölni; akarat, hogy e' hazában előbb nemzet legyen: 's mindig csak akarat, ez egy krajczárba sem kerül. Ne ámítsuk magunkat, de másokat se ámítsunk, hanem valljuk meg egyenesen, hogy komédiát játszunk; mi nem tudunk akarni, vagy inkább mi nem akarunk illyeneket akarni..

Nem tekintve sajátóságos létünknek multját, hanem a' jövőt, azaz szép jövőndőt (ha csakugyan jöni találna), erre nézve tagadhatlanul gyermekkort élünk, és tudna è a' gróf a' historiából csak egy nevezetes nemzetet is felmutatni, melly illy kölcsönpénzes foltozással kezdette volna szép jövőjét megalapítani? Én mind a' két állításomat, t. i. hogy pénz nélkül is magosra emelkedhetni, 's ellenben hogy a' sok pénz a' népet elhitványítja, nagyszerű példákkal támogatom.

Tekintsük legelőször is minmagunkat. Nekünk ugyan szokásunk örökké és mindenben csak a' messze távolba tekinteni, de én

előbb itt nézek körül. Van-e a földhátország, hol tehermentesen olly nagybirtoku, és annyi nagybirtoku, és olly jövedelmű aristokraták volnának mint hazánkban? És nem éppen ez okozza-e mind magoknak ezen nagybirtoknak, mind az egész országnak pénztelenségét? Van-e ország, mellyet a természet minden tekintetben gazdagabbá tett volna, mint hazánk, és mégis szegények vagyunk!

A spanyolok egész arany hegyeket varázsoltak át Amerikából, és mégis hol van gazdagságuk? hol van nagyságuk?

Mutat-e a historia a régi korból gazdagabb polgárokat mint a rómaiak valának, de nem éppen akkor kezdték-e leebb szállni, romolni, midőn már szerfölött gazdagokká lettek? Ha valaki, ezek példáját nem ide illőnek állítaná, 's azt mondaná hogy a rómaiak miveltségük legmagasabb fokát érték el, tehát következésképen vissza kellett esniök, miként minden nép csak bizonyos fokig emelkedhetik, azt kérdeném tőle: ki, mikor és hol jelelte ki a pontot vagy vonalt, mellyen túl ember nem mehet? Az ember fejlődik, emelkedhetik mind örökké, vagy legalább addig, mig ember marad; a mivelődés a legutolsó emberpéldánynyal lesz befejezve. Egyes nemzetesoportok bolondságaiknak áldozatául esnek, 's ti azt mondjátok: miveltségük tetőpontját érték el!

Éppen Rómánál levén kérdelem: kölesőnpénzzel kezdette-e a város' népe jövendett nagyságát eszközölni? Képtelenség volna azt állítani.

Az amerikai szövetséges statusról tudná-e valaki józanul állítani, hogy főképp pénzzel, még pedig kölesőnpénzzel eszközölte mostani nagyságát, gazdagságát? Az innét ki 's oda bevándorlottak igen szegény ficzkók és nem pénzes banquier-ok voltak. Bizony mondom,

Franklin az egyszerű 's pénztelen polgár szabad typographiájával egy maga több üdvöt árasztott hazájára, mint a' gróf által tervezett 100 millio eszközzendene nekünk. Az amerikaiak nem tőkével, hanem egy ív papirossal, mellyre akaratusokat írák, eszközlötték emelkedésüket. „Bizony, bizony mondom nektek, o — taníta a' mester — nemesak kenyérrel él az ember, hanem minden igével, melly az Isten' szájából jő;“ azt mondom én is: „nemesak pénzzel virágoztathatni fel valamelly országot, hanem minden olly alkotvány-nyal, millyet a' józanész sugall. Olly egy árkus papír, mellyre az igazság dictálta társasági szerkezet volna írva, többet érne mint minden banque-oknak papírjai.

Kell valaminek lenni, mi nagyobb dolgokat képes végbevinni mint a' pénz. És mi lehetne az más, mint az emberben rejlő testi és lelki tehetségek' szabad és korlátlan fejlődhetése 's működése. Agitáljon a' gróf a' mellett, hogy ama' kiszáradt és részint beiszaposodott források, mellyekbül anyagi és szellemi élet egyiránt buzog, megnyiljanak; agitáljon a' gróf a' mellett, hogy minden magyar egyenlő jogu és szabadságu ember legyen, bizonyosan nagy süker koronázza fáradságát. Ez nem történhetik meg hirtelen, magam is hiszem, de a' száz millio sem lesz egyhamar markunkban. A' grófnak egyéb irataiból, nem e' definitióbul, sok helyett kivehetni, 's ha nem csalatkozom, világosan is ki van téve, hogy számítani kell tudnunk. Ugyan van e' a' földtekén olly számtanár, ki azt birná kiszámozni, hogy a' 100 millio kölcsön többet és biztosabban kamatoz a' hazának, mint a' törvény előtti egyenlőség' kieszközlése? pedig ez pénzbe sem kerül; amott az évi kamaton kívül még a' tőkét vissza is kell adni. Agitáljon a' gróf a' mellett, hogy e' hazában előbb nemzet legyen, azaz hogy a' magyar nyelvü emberek egy compact testté olvadjanak össze, agitatiojának bámulandó sükere leszen.

Ritka ember van, ki egyenesen kimondaná, hogy ő nem akarja a' külön érdekeket egygyé olvasztani. Az ember gyarló, ez természetében van. 'S ezen gyarlóságánál fogva igen hajlandó csupán a' maga saját hasznát vadászni. De mint a' tapasztalás bizonyítja, az ember nemcsak hogy maga hasznát igyekszik keresni, hanem más' kárával, másnak rövidségével is törekszik magának használni, 's szinte a' tapasztalás bizonyítja azt is, hogy ezen igaztalanságot palástolni iparkodik; ez erkölesi romlottságát jelenti. Midőn a' közjórul van szó, 's egyik másik kimondja az elveket, mellyeket követnünk kell, hogy a' haza fölvirágozhassek: a' romlott, vagy más verejtékéből élni szerető sohasem nyilvánítja egyenesen mit érez, mit ohajt; nem mondja: „én nem akarom, hogy a' dolgok gyökeresen megváltozzanak, sőt inkább minden erőmet arra fordítom, hogy minden így maradjon, mert nekem így hasznosabb,“ hanem ezt mondja: „ez mind szép, theoriában megjárja, de praxisban ki nem vihető.“ Atyámfia, ki arról vagy meggyőződve, hogy neked elhiszem, midőn azt állítod, hogy szinte a' közjót ohajtod, csak hogy az eszméket kivihetlenségnek tartod, nagyon csalatkozol. Az Isten 's az ész maga-magának ellent mondana, ha az gyakorlatban nem volna jó, mi theoriában jó. Az ész nem volna ész, ha azt állítaná fel jónak, mi az életben nem jó.

A' gróf a' magyar közönségnek minden tagját kitapogattatni ohajtaná, hogy úgy a' szájhazafiakat a' tetthazafiaktul elválasztva külön sorba állíthatná. Én a' gróf' osztályzatát hiányosnak tartom, nemcsak a' már fölebb említett okbul, hanem azért is, mivel vannak amphibiumok, mellyeket nem tudnánk hová sorolni, mivel egyikbe és másik sorba is valók. Ha már osztályozni kellene, én sokkal egyszerűbb és csalhatlanabb osztályzást javasolnék, t. i. ezt: Álljanak külön sorba mind azok, kik az igaztalanságot, vagy a' mi

egyre megy, a' status fenéjét, a' privilegiumokat gyökerestül kürtani készeknek nyilatkoznak; másik sorba lépjenek azok, kik ezeket fentartani ohajtják. Ez biztos osztályzás lenne; ez megvan minden népeknél, hol kiváltság létezik. Sürgesse a' gróf inkább ezt, ha csakugyan üdvösnek tartja az osztályzást; mert addig nem nagy sükert ígér minden törekvés, míg a' privilegium tövestől ki nem vágatik. Igaz, van rá élő példa, hogy privilegium mellett is lehet gazdag ország, Anglia; de a' nemzet gazdag è ott is, vagy csak egy osztály? és nincs è az angolnak más üdvös és számos intézkedése, mellyek a' privilegiumot szelidítik?

Én szeretném tudni, mit tevő lenne a' gróf, ha akár az én osztályzásom, akár az övé megtörténnék? Akármelylek sorban találná magát, fegyvert rántana è a' vele szemközt álló sor ellen? Nem hiszem. Komédia és phrasis; hiszen akár legyenek két sorban a' hazafiak, akár nem, mindenki harczolhat szóval és okokkal, 's lesznek mind a' két sorból, kik az okokat meghallgatják, kiket az okok meggyőznek. Az ember gyarló levén, nem is húzhatni tartós vonalt a' két sor hazafi közt, mert mint a' tapasztalás igazolja, az élet szünteleni mozgásból állván, egyik sorból a' másikba, ismét a' másiból az egyikbe áttérnek a' hazafiak, miként a' körülmények és okosság javallják.

A' gróf sokszor emlegeté a' lefolyt évben e' szót „fajunk,” de hogy kiket ért tulajdonképen fajunk alatt, nem tudhatni, legalább én nem tudom. Pedig ezt tudni éppen olly üdvös lehetne, mint a' hazafiaknak két sorba állítása. Azonban megpróbálom kiokoskodni, kiket érthet faja alatt. A' főnemességet nem értheti, mert az már (néhány példányt kivéve) nem tiszta vér' vegyületéből sarjadzott saját faj; az egész nemesi kiváltságos osztályt sem tarthatja csupán magyar fajnak, mert ő fájának emelkedését, boldogulását ohajtja.

ezt sokszor nyilvánítá, ezért küzd, fárad, izzad. Széchenyi István-
 rul föl nem tehetni, hogy csak a' nemesi osztály' boldogságát
 ohajtsa; ez nem hazafiság, hanem nemesiség, más szóval igaztalan-
 ság volna; tehát minden tétova nélkül ki kell mondanunk, hogy
 mind azokat fájának tartja, kiknek az édes magyar szó hangzik
 ajkaikról. Én azt hiszem, hogy a' gróf nemcsak az egész magyar
 fajnak, hanem e' hazában lakó mindenféle nyelvű lakósnak majdan-
 kori jólétét ohajtja, csakhogy fokozatosan, mert meggyőződése sze-
 rint egyszerre mindnyája nem boldogulhat. De talán a' gróf kelle-
 ténél több fokozatot állapít meg? Valószínűleg így okoskodik:
 „mindenek előtt az aristocratiának vagyonosbodni; majd aztán
 ehhez támaszkodva a' kisebb nemesség okvetetlenül erősbül; ennek
 jóléte' forrásából majdan a' nemnemes magyarra is szivárog áldás;
 végre minden lakosra elterjed.“ Igen hosszas procedura; így
 féltő, hogy majd a' faj előbb kivesz, mint a' sor rákerül bol-
 dogulni.

Az okosság ezt sugja: „ha ki nem vihatni, a' mit mindenek előtt
 kellene, legalább azt kell végbevinni a' mit lehet.“ A' gondolkodó
 emberek' mindegyikének vannak saját nézetei, mellyek szerint egyik
 egyet, másik mást tart mindenek előttinek, legszükségesebbnek, így
 a' gróf is: én legszükségesebbnek tartom, hogy mindenek előtt e'
 hazában legyen nemzet; mert a' hol nemzet nincs, ki akar, és mit
 akar, hogyan akar és mért akar valamit? Bár bohó követelés azt
 kívánni, hogy valaki a' mellett agitáljon mit én tartok legelőbbvaló-
 nak; de hiszen az ember gyarló. — Mért nem agitál a' gróf a' mel-
 lett, hogy fajunk egy érdekű compact nemzetté olvadjon? Ez nem
 kerül pénzbe!

Ha én a' grófnak volnék, mindenek előtt és pedig minden tőlem
 kitelhető módokkal azt kísérlettem volna meg, hogy legyen fajunk

egy testté, legyen nemzet; 's ha másképp nem sikerült volna munkám, nagyszerű, még eddig ismeretlen korteskedést vittem volna végbe; az akademia helyett a' 60ezer pengő forintot erre fordítottam volna. Megyéről megyére járva minden gyűlésen megjelelnék. Hajdan szokásban volt véres kardot hordozni; midőn a' hazát veszély fenyegeté, most a' helyett csak e' jelszót tűzném ki „fajunk' egyesítése.“ Maradjon addig minden javítási indítvány háttérben, csak nemzet legyen előbb e' hazában; a' reformoknak nagy része akkor önkényleg és könnyen teljesedésbe megy, holott most minden erőtetés ellenére vagy éppen megbukik, vagy csak csigamódra halad. Ha egyszer a' négy és fél millio (körülbelől ennyiből áll a' magyar közönség) faj egy ugyanazon érdekű nemzetestté olvad, a' hazát nem érheti többé veszély; ez nem kerül pénzbe; ehhez nem szükséges 100 millio kölcsön; 's a' hatás? o a' hatás kiszámíthatlan! Ha a' gróf e' mellett agitált volna és agitálna maig, talán már holnap nem volna szükséges. Igaz, így sok újítás nem történt volna meg; de mit ártana azok nélkül még tovább is ellenni, midőn nemzet van, midőn a' nemzeti nagy veszély elhárítva volna? A' kis, söt picziny javítások, igazabban mondva foltozások, mítsem használnak a' hazának; igen de nagyszerű javításra nemzett kell. Az ember' természete olyan, hogy nagy munkához nem fog, hacsak a' sükerről nem bizonyos, vagy legalább valószínűnek kell hinnie, hogy reménye teljesedésbe megy. Ha az ember általában ilyen, pedig ezt nem tagadhatni, úgy mihöz tudnánk mi nagyhoz fogni? Mig nemzet nincs, mi lehetne reményünk' basisa? Nem természetes è, hogy még a' nemesebb keblűek sem képesek valamelly nagyobb eszme mellett föllelkesülni, midőn még az önfeláldozásnak sem volna bizonyos sikere. Mi természetesebb mint az, hogy kiki él, vagy élődik 's iparkodik legalább maga egyéni és családi sorsát türethetővé tenni?

Az embernem lassan fejlődik; még sok századnak, talán több ezrednek kell elmulnia, míg a' nemzetiségi eszmét valami nagyobb szerű, háttérbe szorítja. Az egyetemes emberi család' eszméje elnyeli majd egykor a' nemzetiség' aprólékosságait; de míg ez megtörténik, mi van nagyobb a' saját nemzetiség' eszméjénél? „Hiszen lám legfőbb törekvésünk az hogy nemzet legyen e' hazában“ mondhatják többen. Nem tagadom. De mi szerencsétlen számítás, idegen ajkuakat magyar-nemzetesíteni akarni akkor, mikor mi magyar nyelvűek készen vagyunk 's nem tudunk vagy nem akarunk mint egy érdekű nemzet feltűnni. Mi érdekelje, mi ingerelje a' nem magyar ajku lakost; mi buzdítsa, mi lelkesítse a' külön nyelvű embert magyarosodni, midőn maga előtt nemzetet nem lát? Midőn látja, hogy a' magyar ajku nemes töredék csak Isten' és fejedelem' kegyelmének köszönheti, ha egy lépést haladhat, nem pedig önerejének? Nem tagadom, hogy ezen úton is egykor valahára célzt érhetünk, tudnillik ha 'előbb el nem veszünk; de milly boldogtalanság olly messze keringő utat választani, midőn egyenesen 's hamarább célhoz érhetni? Képzeljük, hogy a' magyarok' istene — ki eddig megerőtetésével 's csudálatosan eszközölte bár töredékbeni fenlétünket — elveszti békétürését 's leveszi rólunk kezét, mivel látja hogy hasztalanul akart nagy nemzeté tenni bennünket; 's tegyük most ehhez, hogy valami veszély, nagy, halállal fenyegető veszély ér, megmentenek è attól eddig tett nyomoru reformjaink, javításaink? nem biz' azok; nem éppen hatalmas ellenség kellene, 's gőzhajóinkkal, urbérünkkel, színházunkkal, váltótörvényünkkel, akademiáinkkal 's a' többinkkel együtt könnyű szerrel meghódítana: tegyük ellenben, hogy hazánk' népességéből csak az ötödfél millio magyar egy test és vér, egyenlő szabadságu polgár, szóval hogy ez nemzet; 's lássa ezt hazánk'nak más nyelvű egyéb lakosa, 's legyen nyitva neki az ut e' nemzetnek valóságos tagjává

lehetni, mihelyt magyarul szólalnak meg ajkai: akkor nincs körülünk olly ellenséges nemzet, mellytől félnünk lehetne; és ezt pénz nélkül eszközölhetni.

Agitált e a' gróf e' mellett? Csak valljuk meg, gyarlók vagyunk, a' nagy dolgokat meg sem kísértjük, nem merjük, nem is akarjuk megkísérteni, hanem eleve ki kiáltjuk hogy: „az theoriában szép, de praxisban nem megy.“ De hogy' is menne, ha előre elhíttetjük magunkkal, hogy nem mehet? Így történik aztán, hogy apróságokkal bibelődünk, 's mivel az apróságok a' nélkül hogy valamit a' szomorú helyzetben változtatnának, csekély erőnket fölemésztik, soha semmire nem megyünk, vagy ha mégis van valami látatja ezer fáradságunknak, az csak annyi, hogy kár volt érte fáradni. Csodálkozok némelly ember, hogy két horvát követ annyira zavarba tudá hozni az egész országgyűlést; én nem csodálkozom. Volna csak az ötödfél millio magyar egy nemzettest, illy kudarc és gyalázat nem történnék.

Agitáljon a' gróf a' mellett, hogy legalabb mi, kik a' fajhoz tartozunk, nemzetet képezzünk. Vagy hiszi a' gróf hogy lesz jövőnk, vagy nem hiszi. Ha hiszi, hatalmas agitatiójával eszközölje hogy a' gyanu, mintha a' főbb nemesség teljességgel nem akarná a' magyar ajku nemnemest vele egyenlő joguvá tenni, alacsony emlékül ne jusson az utókorra: ha pedig nem hiszi, ne fordítsa és ne használja föl erejét 's tehetségét arra, miből ugy sem lesz semmi. Ha talán lesz jövőnk (beh édes ezt hinni): utódaink egyéb bohóságaink közt leginkább azt fogják csodálni, mennyit beszéltünk, mennyit mozgottunk míg csak egy pár száz idegen ajku lakost magyarosíthattunk, minden harmadik szavunk „nemzetiség“ volt, 's a' kész magyart nemzetté lehetni nemcsak nem segítettük, sőt akadályoztuk. Még egyszer mondom, ha én a' nagy befolyásu Széchenyi István gróf volnék, mindenek előtt arról világosítanám föl és igyekezném sorsosimat meggyőzni, hogy minden magyar ember, habár csak haszná-

latul bir is az ugy nevezett földesurto! egy darab földet (olly földet, melly ennek szinte nem valóságos tulajdona), éppen úgy lehet a' nemzetnek tagja mint a' nemesi töredék. Hiszen hogy egy bizonyos nyelvet beszélő ember-csoport nemzetet, azaz compact polgári társaságot képezzen, oda nem ilyen vagy amollyan föld, hanem az emberben magában rejlő istenadományi jog és szabadság kívántatik. Ennek eszközlésére nem kívántatik kölcsöntőke, csak akarat, és igazság. Mi esztelenség tökéletesen tulajdon földhöz kötni a' polgári jogokat! hiszen így majd minden országban a' népességnek körülbelül fele sohasem lehetne tagja a' polgári társaságnak; némelly kisebb terjedelmű, de ellenben nagyon népes és iparüző országban talán a' népnek harmada sem bir fekvő tulajdonnal, 's azért a' többiek nem tagjai è a' nemzetnek? de hiszen éppen nálunk a' nemesnek sincs valóságos tulajdona, tehát ő sem lehet a' nemzetnek tagja. Bizony mondón furesa komédiát, vagy nem. Ha igen, úgy ezaljuk egyéb magyar embertársunkat, a' mi igaztalanság és bűn; ha pedig át nem látjuk úgy igen ránk illik, de mindnyájunkra a' higveleü czim, mit a' gróf csak az övétül különböző modoruak' számára talált ki.

Ámbár hosszúra terjedt nyilatkozatom, de be nem fejezhetem a' nélkül, hogy még egyszer ne mondanám: „Agitáljunk a' mellett, hogy a' magyar faj minél előbb egy testű és vérű, egyenlő jogu és szabadságú nemzet legyen; ide nem kell kölcsönpénz, 's minden magától önként jő, minek jönie kell, ha ez egyszer megtörténendett. „Ez theoriában szép, de praxisban nem megy“ jelszavu hősök itt állnak, 's hihető, hogy e' sorok' csekély hatását is megsemmisítik: de az ezekben nyilvánított meggyőződésemet emberi erő másra változtatni nem képes.

OSZK

Országos Széchenyi Könyvtár

OSAK

OSZEK

OSZEK

1972 FEB 0

